

Népi iparművészek találkozója Erdélyben

Székelyudvarhely 2010. október 9–10.

A magyarországi tapasztalatok azt mutatják, hogy a csaknem fél évszázados „szocializmus” során gazdaságilag kivézetett társadalmakban elsősorban azok a civil szervezetek tudnak eredményesen helytállni, szakmai és érdekvédelmi szolgáltatást végezni, ahol megvan az ehhez szükséges legalább *három* feltétel. Nevezetesen a számottevő létszámú, a szerveződést igénylő *közösség*; a társadalmi szervezet működését akár csak jelképesen is támogató *intézményi háttér*; olyan rátermett, mondhatni önfeláldozó személy, aki szakmai és emberi vállalásával saját és családja érdekeit össze tudja egyeztetni a felvállalt közösség szolgáltatásával. Ezeket a feltételeket az 1990 után nehezen regenerálódó Magyarországon sem könnyű újratemetni, a Romániához tartozó Erdélyben azonban a magyarság ezen a téren is hátrányos helyzetben van. Egyrészt a kisebbségi létéből fakadóan hiányosak a magyarság érdekeit is szolgáló intézmények, másrészt pedig Romániában – különösen a Regátban¹ – általában nincsenek mélyen gyökerező hagyományai a társadalmi szerveződéseknek.

Mindezek tudtával kell értékelnünk, hogy Székelyudvarhelyen már több mint harminc esztendeje, 1979-ben létrejött az Udvarhelyszéki Népművészek Egyesülete elődjének tekinthető a *Fafaragó Klub* munkássága, amihez aztán 1991-től más területekhez tartozó népművészek is csatlakoztak és 1994-ben közös szervezetet alapítottak. „*Ennek a lelkes alkotókból álló szövetségnek* – írja Szakál Gizella, a közösség egykori vezetője – *döntő szerepe volt az országos szövetség létrehozásában és irányításában, ugyanis a vezetőség többsége 2004-ig az udvarhelyszéki egyesületből verbuválódott.*” Joggal tekinthetjük tehát Székelyudvarhelyt a Romániai Magyar Népművészeti Szövetség bölcsőjének, noha tudjuk, hogy Háromszéken, Gyergyóban, Kalotaszegen és máshol is voltak népművészeti szerveződések. Ám ezek – mint általában a különféle tömbökben és szórványokban élő romániai magyarság civil szférájának részei – nemigen tudtak összefogni, nem sikerült munkájukat a szükséges mértékben összehangolni. Ezért volt óriási jelentősége, hogy a csikszeredai székhelyű Romániai Magyar Népművészeti Szövetség tizenöt éves évfordulóját követően, 2010 októberében Székelyudvarhelyen az Udvarhelyszéki Népművészek Egyesülete megszervezte a *Régiók Népművészeinek Találkozóját*, ahol lehetőség nyílt a különböző térségek népművészei, népi iparművészei képviselőiknek szervezett, mégpedig igen jól szervezett összejövetelére.

A találkozó rangját jelzi, hogy a Városházán lévő szépséges Szent István terem volt a helyszíne, melyet *Bunta Levente* polgármester nyitott meg, és Borboly Csaba Hargita Megye Tanácsának elnöke képviselőiében *Benyovszki Lajos* köszöntötte a résztvevőket. Érdemes megszívlelni a város polgármesterének szavait, miszerint „*vannak népek, amelyeknek több ezer éves halott tárgyi emlékeikre hivatkozhatunk, de a mi megőrzött kulturális emlékeink ma is élők. Mert mi őrizzük és megbecsüljük ezeket az emlékeket, s reméljük, hogy e téren történezeink is hamarosan utolérnek bennünket.*” A hagyományosan október első hetének végén, Körös-feketetón tartott vásár miatt számos, Erdély nyugati részén dolgozó népművész hiányzott Udvarhelyről, így a találkozó résztvevőinek zöme a Székelyföldről került ki. De az előtérben rögtönzött kiállításon így is láthattuk Csik, Gyergyó, Erdővidék, Felső-Háromszék, Kalotaszeg, Marosszék, Mezőség, Beszterce és a vendéglátó Udvarhelyszék népi iparművészeinek alkotásait, elsősorban kerámiákat, fafaragásokat és textilanyagokat.

A *Both Aranka* vezette székelyudvarhelyi Kékiringó Néptáncsoport táncosai, valamint a máréfalvi Nyíró József Általános Iskola tanulói – az elbűvölően szavaló *Mihálykó Szilvia* és a szépségesen daloló *Pál Kincső* – jó hangulatot teremtettek a tanácskozáshoz, melynek kezdetén a különböző tájegységek

¹ Történelmileg így, azaz „Királyság”-nak nevezik az 1866-ban, I. Károly királyságával megalakult, Moldvából és Havasalföldről álló Romániát.

népművészeti egyesületeinek képviselői röviden bemutatták szervezetük tevékenységét, s valamivel bővebben vidékük népviseletét, amit magukon, vagy társaikon hordoztak. A programnak ebből a részéből az derült ki, hogy a népi iparművészet számos kiválósága él és dolgozik ezen a tájon, de elsősorban az egyéni teljesítmény és nem az összehangolt, szervezett munka jellemző rájuk. Pedig ha erősödne a szervezeti élet, annak nyilvánvalóan kedvező hatása lenne a népművészeti közösségek szellemi teljesítményére, és talán még gazdasági eredményességükre is. Ennek a folyamatnak a lehetőségeit és korlátait vázolta *Tifán Irén*, az Udvarhelyszéki Népművészek Szövetségének elnöke.

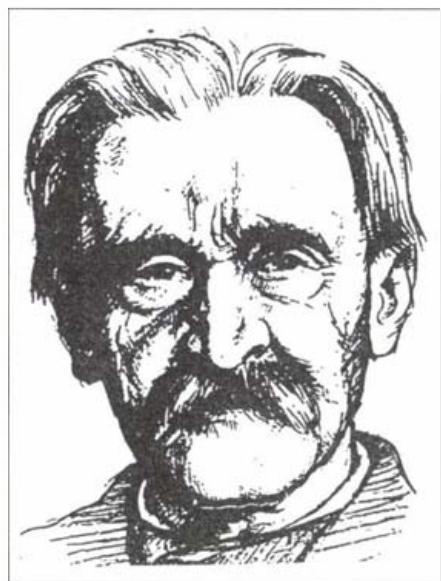
Az első nap délutánján elhangzott előadások valamilyen formában és összefüggésben mind a hagyományos értékek jelentőségéről szóltak. *Miklós Zoltán*, a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum munkatársa a legendás emlékü Bandi Dezső népművészetre gyakorolt hatásáról beszélt, aki a diktatúra néhez korszakában, a „Megéneklünk Románia” politikai akciót kihasználva bizonyos ideológiai védettséget szerzett a népi iparművészetnek és a népi iparművészeknek, továbbá jelentős mértékben kitágította – mások szerint összemosta – a népművészet és az amatőr képzőművészet területeit. *Gaál János*, a budapesti Néprajzi Múzeum nyugalmazott főrestaurátora bensőséges, színes, vetítettképes előadásban mutatta be, hogy értő kézzel és lélekkel miként lehet a hagyományra alapozva megmenteni, sőt felújítani elhanyagolt, lepusztult templomok festett kazettáit, karzatait. Jómagam a *népművészet és a népi iparművészet* megkülönböztetésének jelentőségére hívtam fel a figyelmet, kifejtve, hogy az előbbi kategóriába azok a közösségi ízlés szerint készült alkotások tartoznak, amelyek a nép saját hagyományai alapján, a maga anyagi vagy szellemi szükségletére hozott létre. Ezzel szemben az elmúlt 2-3 emberöltő során született, többé-kevésbé a népművészet ízlésvilágában gyökerező, túlnyomó részben piacra készült termékek *népi iparművészeti* alkotások. Ezekben ugyanis nem elsősorban az apáról-fiúra öröklődő tudás testesül meg; nem saját használatra szánt dísz tárgyakról van szó. Mivel pedig nem közösségi, családi tudáson alapul a tevékenység és nem a közösség minősíti – befogadja: *megőrzi* vagy elveti: *elfelejti* a végeredményt –, fontos szerepe van a tanulásnak, a *képzésnek*, valamint a szakmai *szűrésnek*, ami a népi iparművészeti szervezetek feladata.

Harangozó Imre, az újkígyósi Ipolyi Arnold Népfőiskola vezetője „Sokat gondolkodtam a régi atyákról” című előadásában a népművészet jelképrendszerének áttételes értelméről és motívumvilágáról beszélt. Őva intett attól, hogy amiért már (vagy még) nem ismerjük ezen jelképek pontos értelmét, netán azt gondoljuk, hogy ezek csak az esztétikai szempontok kielégítésére szolgáltak. Ezért a hagyományos motívumokat az igényesség bizonyos szintjén nem lehet – vagy legalábbis nem helyes – öncélúan alkalmazni. Meg kell még emlékeznünk *P. Buzogány Árpád*, a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont munkatársa „A népművészet határán” című előadásáról, amelyben a népi iparművészet stílusficamait, zsákutcáit, valamint a megoldást jelentő változatok taglalásával lényegében a már említett Bandi Dezső szellemét idézte, dilemmáit elevenítette fel. Határozott állásfoglalás nélkül olyan kétségeket pendített meg, hogy meddig lehet elmenni a népi iparművészetben a hagyomány, a stílus és az anyag természetes kapcsolatának háttérbe szorításával, hogy az még ne váljon giccsé, öncélú csecesebsévé. Erőteljesen feszegette tehát az előadó a népi iparművészet határait, de néhány ötletes, a természetes anyagok felhasználásával készült tárgy képének bemutatásával valószínűleg meggyőzte a hallgatókat arról, hogy a népi iparművészetnek igen kiterjedtek – ha nem is korlátlanok – a lehetőségei. Lényegében erről szolt az Udvarhelyszéki Népművészek Egyesületének biztosan legidősebb és talán legfiatalabb tagjának, *Zsigmond Endrének* és *Lukács Andreának* „A gyékényfonás múltja és jelene a Beszterce megyei Taacs faluban” című beszámolója. A hagyományos keretekből kiszabadult formák rendkívüli gazdagágát, valóságos burjánzását láthattuk a bemutatott képeken. Ezeket ugyanis még nem szelektálta sem az idő, sem a közösségi ízlés, talán még az egyre inkább mindenhatóan tekintett „fizetőképes kereslet” sem.

A Régiók Tanácskozásának másnapján gazdag programú tanulmányúton vettünk részt. A székelykapus Méréfalva tájházában, az Orbán Balázusra emlékező Szejkefürdő Borvízmúzeumában, az árvíz által nemrég feldúlt Nyikómalomfalva székelykapu-faragójánál, a korábban szitakötőiről nevezetes Siménfalva vesszőfonó mesterénél, s az Isten háta mögötti Körispatak Szalmakalap Múzeumában találkozhatunk azokkal az emberekkel, akik nemcsak a népművészetből, de a népművészetért is élnek, s akik számára a hagyomány valóban értéket jelent. Olyan értéket, amire vigyáznunk kell, amit meg kell becsülnünk, mert különösen a kisebbségi lét bizonytalanságai között nem szabad elfelednünk: ahogyan mi őrizzük a hagyományt, azonképpen őriz a hagyomány bennünket. Jó érzés volt „vénen is új” erdélyi lakosként feloldódni a népművészek közösségében, ahol a szívbéli együvé tartozást mi sem mutatta jobban, mint hogy az út során a méréfalvi leánykával szinte közös népdalreperatóárt fújunk az autóbuszon.

Halász Péter

Kós Károly nevét viselő iskola Körösfőn

Kós Károly, 1883–1977. (Balázs Péter rajza)

gondolatait idézte „... hinni akarom, hogy nem leszek még sem puszta kiáltó szó csupán...” Ettől a naptól kezdve ezek a szavak az emléktáblán is figyelmeztetik az iskola küszöbét átlépő nevelőt, tanulót hivatása és kötelessége teljesítésére. Kós Béla, Kós Károly unokája pedig lelkesítő beszédében hangsúlyozta, hogy nagyapja mindig otthon érezte magát Körösfőn. A hivatáltságot Péter Tünde főtanfelügyelő-helyettes és Antal János polgármester képviselte. A faragott emléktábla Kis Levente, György Anikó és Kovács Anti művészetét dicséri. A diktatúra éveiben magyarságukért sokat szenvedett egykori tanítók, tanárok meghatottan nézték az iskola épületén – az uniós és az ország zászlaja mellett – lengedező piros-fehér-zöld színű lobogót.

Délután a zsűfoglalásig megtelt kultúrotthonban a meghívott előadók szerepeltek: dr. Péntek János, a falu szülőtte „Kós Károly és Kalotaszeg: az értékekben megtalált kölesönösség”, dr. Szabó T. Attila, az iskola egykori tanára „Körösfői Riszeg alatt” és dr. Sebestyén Kálmán, az iskola egykori igazgatója és tanára „Az iskola szerepe a falu szellemi arculatának kialakulásában” címmel értekezett. Az elmondottakhoz végül Fekete Károly, az iskola egykori tanítója is hozzászólt. Az előadók hangsúlyozták, hogy az iskola milyenségét, rangját nem tantermeinek nagysága, falainak vastagsága határozza meg – bár egykor a háborús időkben ez utóbbi sem volt elhanyagolható, – hanem a benne dolgozó tanítók, tanárok felkészültsége, erkölcsi tartása, szellemisége. A XVIII. század elejétől kezdve a tanítói pálya önálló értelmiségi foglalkozássá vált, a falusi rektoriákon a rövid ideig időző kollégiumi diákok helyett letelepedett családok iskolamesterek vették át a tanítást, akik évtizedeket töltöttek egy településen. Körösfőn ilyen tanító volt az első név szerint ismert rektor, Gyulai Sámuel, aki pályáját 1739-ben 21 esztendő korában a faluban kezdte, majd 75 esztendőn keresztül tanított Kalotaszegen. Ezeknek a tanítóknak a szerepéről mondta Apáczai Csere János, hogy „Jehetett látni egész falvakat, amelyeknek szeme, füle egyedül az iskolamester”.

Az előadások kiemelték, hogy az iskolamesterek fő foglalatossága – a templomi szolgálat és nótáriusság mellett – a fiatalok tanítása, nevelése az egyház hitelveinek megfelelően a katekizmus szellemében, amelyek erkölcsi, viselkedésbeli, társadalmi ismereteket is nyújtottak. A szoltások éneklése vallásos tartalmuk mellett élményszerű együtténeklést is jelentettek. A XVIII. században Erdélyben megjelent a filantrópizmusnak nevezett pedagógiai mozgalom, amely az emberiséget szerető ember eszményét hirdette. Körösfőn is ennek megfelelő nevelésre törekedtek. A vizitációs jegyzőkönyvek szerint a tanító feladata a gyerekeknek „illendő bátorságra szoktatása, hogy azok mások előtt ne reszkessenek és

Nagy ünnepség színhelye volt Körösfő 2010. október 15-16-án, a régi skóla felvette Kalotaszeg neves személyiségének, Kós Károlynak a nevét, és ebből az alkalomból a szépen felújított épületet művészi faragott emléktáblával jelölték meg. A Sebes-Körös forrásvidékén fekvő kalotaszegi Körösfő a táj egyik legismertebb települése, népdalait Bartók Béla dolgozta fel, szép varrottasait, díszes viseletét, fafaragásait Gyarmathy Zsigáné és még sokan mások népszerűsítették. Évszázados iskolájának múltja egész Erdély művelődéstörténetének változásait tükrözi.

A kétnapos ünnepség a tanulók „Ki tud többet Kós Károlyról” című vetélkedőjével kezdődött, amelyet népdaléneklés, mesemondó-verseny, rajzverseny, sport- és ügyességi bemutató követett. A rendezvény második napján a meghívottak és a helybeliek, valamint a környező településekből eljöttek népes tábora előtt a névtáblaavatóra került sor. Péntek Zsuzsa énekszama után Ferenc László helybeli lelkipásztor, kalotaszegi esperes hirdette az ígét: „És legyen az Úrnak, a mi Istenünknek jó kedve mi rajtunk, és a mi kezünknek munkáját tedd állandóvá nekünk!” – szólt az áldáskérés. Antal István iskolaigazgató beszédében Kós Károly szellemiségét és kiáltó szavának ma is aktuális

az embereket szeressék, ne kerüljék”, valamint a faluban időnként elburjázott „dúrva szólások, babonás hiedelmek” kigyomlálása.

Az előadók hangsúlyozták, hogy Körösfő meghatározó arculatváltása a XX. század elején történt, akkor vált a település jellegzetes háziiparos faluvá, ahol minden házhoz egy-egy faragóműhely tartozott. Abban, hogy a faragás és a varrottas népfenntartó háziiparrá lett, jelentős szerep jutott az iskolának és egykori neves tanítójának, *György Károlynak*. György Károly felismerte a század elején kínálkozó lehetőségeket és 1908-ban magyar állami támogatással és hús alapító taggal megszervezte a *Kalotaszegi Háziipari Szövetkezetet*. A szövetkezet országszerte több népszerűsítő kiállítást rendezett és 110féle háziipari terméket forgalmazott, jelentős jövedelmet biztosítva a falu lakosságának. Körösfő mind a mai napig – több mint száz éve – őrzi háziiparos jellegét, viszonylagos jólétét természetesen talpraesettségének, szorgalmának köszönheti.

Az előadások szünetében a szervezők az elmondottakhoz illusztrációként levetítették Kenyeres Béla: *Varjúvári legenda* című dokumentumfilmjét. Az ünnepséget záró iskolai előadás – a felcsendülő népdalok, a ropogós néptáncok, a felvonuló díszes viseletek – bizonyosságul szolgálhatnak arra, hogy az évszázados kalotaszegi népművészeti hagyaték a jövő nemzedék kezében jó helyen van.

Sebestyén Kálmán

XVII. Népi építészeti tanácskozás Békésen

A népi építészet hagyományainak védelme a kulturális örökségvédelem fontos része. Egyben a civil szervezeteknek is feladata, amelyek egyfajta küldetésstudattal tekintenek a népi építészet által hordozott értékekre, azok fenntartására, átörökítésére, védelmére. Népi örökségünk megóvása nem csupán egy-egy ország feladata: e fontos tevékenység határon túl át, ezért mindenképpen fontos, hogy azt nemzetközi szinten is összehangolják. Ezt a célt tűzte ki célul a békési tanácskozás.

Az immár hagyományos tanácskozást a Békés Városi Kulturális Központban szervezték meg 2010. szeptember 30. és október 2. között, az Icomos Magyar Nemzeti Bizottsága és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal égisze alatt. Társszervező volt a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság (PBMET).

A tanácskozás köszöntőkkel kezdődött. Elsőnek Izsó Gábor, Békés Város polgármestere, majd többek között, a társszervezők részéről, Dukrét Géza, a PBMET elnöke is köszöntötte a konferenciát, aki egyben ismertette az egyesület tevékenységét is. Egész nap a műemlékvédelemmel, a népi építészet védelmével kapcsolatos előadások hangzottak el. Az első nap Sófalvi István nagyváradi fotóművész *Érmelléki borpincék* című kiállításának megnyitásával végződött, amelyet Balassa M. Iván ismertetett.

Másnap szakmai kirándulás következett, amelynek célja a védelem különböző szintjeinek, épület-együtteseknek – pincesoroknak – és egyedi épületeknek megtekintése volt az Érmelléken, a határ mindkét oldalán. A közel száz résztvevőt szállító két autóbusz egyikén Dukrét Géza volt az idegenvezető, aki részletesen ismertette az Érmellék történetét, műemlékeit és nagy szülőit. A következő útvonalat járták be: Békés–Nagyszalonta–Nagyvárad–Gálospetri–Értarcsa–Szalacs–Székelyhid–Létavértes–Békés. Gálospetriben megtekintették a Kéri Gáspár által berendezett tájházat, Értarcsán és Szalacson a pincesorokat, amelyeket Kéri Gáspár mutatott be. Létavértesen értékes néprajzi tárgyakat néztek meg a Magyar Néprajzi Kiállító Terem keretében. Záróeseményként vetített képsorral idézték fel a hajdani szőlőskert népi építészetét.

A harmadik nap délelőtti szintén előadások hangzottak el, többek között Kéri Ildikó Erzsébet és Kéri Gáspár: Népi építészeti emlékek megőrzése és műemlékvédelem az Érmelléken címmel.

Dukrét Géza

Halász Péter kitüntetése

Halász Péternek, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus nyugalmazott főtanácsosának, a Honismereti Szövetség örökös tiszteletbeli elnökének, a csángó művelődés kutatása terén végzett több évtizedes munkásságáért, a Magyar Köztársaság Nemzeti Erőforrás Minisztere a *Csángó Kultúráért-díjat* adományozta, amit Szöcs Géza államtitkár adott át 2010. október 22-én a Néprajzi Múzeum aulájában október 23-án a tiszteletére rendezett állami ünnepségen.

Ünnep a Cenk árnyékában

2010-ben ünnepelte Brassó, a Korona városa első írásos említésének 775. évfordulóját (Corona néven szerepel az 1235-ben készült monostorjegyzékben, a Catalogus Ninivensis-ben). Ennek szellemében hirdette meg az Apáczai Csere János Közmvelődési Egyesület a XVII. Bartalis János vers- és énekmondó versenyt, amelyre 2010. november 11–14. került sor Brassóban. A vetélkedőre két kategóriában lehetett jelentkezni: versmondó versenyre és énekmondó versenyre. Mindkét kategóriában két verssel kellett benevezni: egy szabadon választott Brassóban/Brassó megyében született költő (pl. Zajzoni Rab István, Adolf Meschendörfer, Áprily Lajos, Bartalis János, Szemlér Ferenc, Verona Bratesch, Lendvai Éva, Ritoók János, Jancsik Pál, Apáthy Géza, B. Tomos Hajnal, Vass László Levente, Bence Mihály, Alexandru Musina, Szász Ferenc, Orbán János Dénes, Mikó András) versével vagy megzenésített versével, valamint egy szabadon választott XX. századi magyar költő versével vagy megzenésített versével.

A rendezvénysorozat keretében Brassó megyei képzőművészek közös kiállításának megnyitójára is sor került, amelyet *Banner Zoltán*, a verseny zsűri elnöke nyitott meg. A történelmi Brassóról *Balázs János* újságíró tartott előadást. Az előadás után a versenyzők meglátogatták a középkori Brassó fennmaradt emlékeit.

A helyi önkormányzat határozata alapján, évente, a magyar közösség köréből választott személyiség is megkapja Brassó Diszpolgára címet. 2010-ben *Lendvai Éva* költő, műfordítóra esett a választás. Az oklevelet a Bartalis verseny gálaműsora keretében adta át Brassó polgármestere, *George Scripcaru*, a Lendvai Éva által megbízott személynek, mert betegsége miatt nem tudott jelen lenni. A gálaműsor a díjazottak és a zsűri tagjainak művészi előadásával folytatódott, végezetül a brassói csoportok, egyéni előadók szerepeltek.

2010-ben, a Bartalis verseny rendezvénysorozat által is, a város magyar közössége, méltón ünnepelte meg Brassót, szeretett városát.

Corona. Csutak Levente grafikája

Lendvai Éva: A hegy árnyéka

*A hegy árnyéka síkokra bontja
A ködöt, ha száll az őszi holdra,*

*S a Város fölött szétterül lassan,
Hajnal készül a hegyszorosban.*

*E táj törvénye éltet és gátol:
Élethől, fényből, jó halálból*

*Többet nem szabad követelned,
Mint amennyit a hegy árnya enged.*

*Komor e törvény. Szigorú tér ez.
Későn virrad, korán sötét lesz.*

*Nyomon követ, míg sorsom betöltöm,
A hegy árnyéka égen és földön.*

Házy Bakó Eszter